

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАРОДЖУВАНOSTІ В УКРАЇНІ

Д.Ю.Сумін,

*студент VI курсу Економіко-статистичного факультету
Національної академії статистики, обліку та аудиту
Державної служби статистики України*

Останнім часом в Україні спостерігається стрімке зменшення населення. За офіційними даними всеукраїнського перепису, населення України з 1990 р. зменшилося на 6,2 млн. осіб (від 51,8 млн. до 45,6 млн.). Демографічна криза, яка особливо далася взнаки після здобуття Україною незалежності, стала закономірним наслідком розвитку негативних тенденцій, що проявились у радянському минулому, таких як високий рівень урбанізації, що спричинив зниження народжуваності, нестабільна економічна ситуація і як наслідок, економічна криза 90-х років та багато інших негативних соціальних тенденцій. Всі ці чинники призвели до постійного скорочення рівня народжуваності й тривалості життя, і зростання смертності, яке поєднувалося з посиленням процесу “старіння нації”.

Саме тому метою роботи є дослідження народжуваності як фактору формування майбутнього української нації.

У незалежній Україні, попри декларативну увагу до демографічних проблем (у Концепції національної безпеки їх вирішення визначено як один із пріоритетних напрямів), так і не було вжито відповідних ефективних заходів. Економічна криза 1990-х рр. призвела до критичного зниження рівня народжуваності: замість необхідних для звичайного відтворення населення 22-24 дітей на 10 жінок реально приходили на світ лише 11 немовлят. Збільшувалася частка одиодітних і бездітних родин. Крім того, до успадкованих від радянських часів факторів зростання смертності населення додалися інфекційні та паразитичні хвороби, туберкульоз та інші невиліковні хвороби. Особливою небезпекою для генофонду нації стало різке погіршення стану здоров'я дітей і підлітків, коли тільки кожного четвертого-п'ятого з них можна вважати цілком здоровим. Саме такі тенденції у динаміці населення України зумовлюють актуальність теми дослідження.

Низька народжуваність, що у старіючому населенні повсякчас “підживлює” депопуляційні тенденції, вже стала однією із характерних ознак демографічної реальності сьогодення. За рівнем народжуваності наша країна і наразі утримується у групі європейських держав із найнижчими її

показниками. Тож на тлі переважання стагнаційних процесів у царині смертності та тривалості життя населення України саме позитивна динаміка народжуваності привертає пильну увагу з боку державних структур і громадськості.

Статистичне вивчення рівня і динаміки народжуваності населення займає традиційно важливе місце в аналізі демографічного, а в більш широкому сенсі і соціально-економічного розвитку суспільства. Підвищена увага вчених і практиків до процесу дітонародження пояснюється двома об'єктивними причинами. З одного боку, народжуваність по праву вважається первинним природним демографічним процесом, без якого згодом неможливі ні шлюбність, ні розлучуваність, ні міграція, ні смертність. З іншого боку, роль народжуваності в людському суспільстві неперівнянна ні з яким іншим явищем або процесом. Її важливість та особливість простежуються в глобальному, економічному та соціальному аспектах. З точки зору нашої планети, як єдиної космо-біологічної системи, народжуваність має неповторне значення. Життя кожного окремого індивідуума обмежена у часі через невідворотність смерті, а процес народження дітей дозволяє людству існувати відносно тривалий період часу. Народжуваність виступає в якості єдиної й обов'язкової бази відтворення життя людства на Землі.

З економічних позицій трудові ресурси піддаються процесам старіння і природного, а іноді і міграційного убутку працівників. Кожен учасник виробництва матеріальних благ з віком стає досвідченіше і мудріше, проте втрачає фізичні потенції свого організму. Єдиний вихід з даної ситуації – це заповнення пристарілих та заміщення померлих членів суспільного виробництва за рахунок молоді. При цьому молоді люди перш ніж вступити в працездатний вік обов'язково повинні з'явитися на світ, тобто народитися.

У соціальному плані народжуваність служить своєрідним і цінним індикатором результативності життєдіяльності сімей. Багато людей вступають у шлюб, щоб мати дітей. Тому здатність до відтворення потомства надає можливість кожній конкретній людині реалізувати власний репродуктивний потенціал і випробувати щастя материнства чи батьківства.

В цілому, народжуваність як природний демографічний процес відіграє для людства винятково важливе значення з багатьох точок зору, а тому його наукові дослідження, в тому числі і статистичні, викликають величезний теоретичний і практичний інтерес.

Актуальність і практична значимість статистичного вивчення народжуваності населення набувають додаткові специфічні риси стосовно до конкретних держав світу. Сучасний рівень народжуваності в Україні оцінюється як украй низький як за історичними мірками, так і у міжнародному контексті: і після семи останніх років, протягом яких народжуваність у країні підвищується, її показники залишаються одними із

найнижчих на європейському просторі і тим більше у порівнянні з їх рівнями, що мали місце в Україні в осяжній історичній ретроспективі. Хоча відповідність процесу зниження народжуваності в нашій країні протягом тривалого історичного проміжку часу загальноцивілізаційним тенденціям демографічної динаміки не викликає сумнівів, поглиблене дослідження перебігу цього процесу як у просторовому, так і в часовому аспекті, аналіз загальних і специфічних чинників динаміки народжуваності в Україні не втрачає своєї актуальності. Зокрема, це дозволить встановити, наскільки сучасні зміни у дітородній активності населення країни зумовлені тенденціями, що сформувались у загальноєвропейському та світовому контексті, а наскільки вони є результатом впливу специфічних чинників (зокрема тих, що діють як наслідок соціальних катаклізмів минулого, або як наслідок попередніх демополітичних впливів) та новітніх трансформацій, спрямованих на модернізацію суспільно-економічного устрою; йдеться про вплив довготривалих факторів чи тимчасових. При цьому порівняння загальних і специфічних рис і чинників демографічної динаміки дозволить вийти на певні науково-практичні рекомендації, оскільки саме через дію на специфічні фактори народжуваності здійснюється вплив на неї засобами демографічної політики.

Таблиця 1

Розрахунок коефіцієнту народжуваності населення, (осіб)

	2008		2009		2010		2011		2012	
	осіб	на 1000 наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 наяв- ного насе- лення	осіб	на 1000 наяв- ного насе- лення
Кількість народжених										
всього	25876	7,2	27412	7,7	29165	8,3	31035	8,9	30123	8,7
у міських поселеннях	21039	7,1	22417	7,6	23959	8,2	25815	8,9	25133	8,7
у сільській місцевості	4837	8,0	4995	8,3	5206	8,7	5220	8,9	4990	8,7

Найвища народжуваність спостерігається у західних та південних областях, особливо у Волинській, Рівненській та Закарпатській, чий рівень народжуваності – 1.8-1.9 дітей на 1 жінку у 2011 р. близький до рівня відтворення населення. Найнижча народжуваність традиційно характерно для областей Донбасу 1.3 у 2011 р.

Кількість дітей, народжених жінками у віці 15-49 років в залежності від рівня освіти наведена у табл. 2

Таблиця 2

Кількість дітей, народжених жінками у віці 15-49 років
в залежності від рівня освіти

Населення	Середня кількість народжених дітей	повна вища	базова вища	неповна вища	повна загальна середня	базова загальна середня	початкова загальна	без початкової освіти
Міське	1,7	1,5	1,4	1,7	1,7	2,0	2,2	2,4
Сільське	2,3	1,9	1,7	2,0	2,2	2,5	2,7	2,8
Все	1,9	1,6	1,4	1,7	1,9	2,2	2,5	2,6

Середній коефіцієнт народжуваності в Україні склав у 2012 р. 11.1 на 1000 осіб. Народжуваність у сільській місцевості є традиційно вищою – у 2011 р. – 11.6 на 1000 проти 10.8 у міських поселеннях. (табл. 3 - 4).

Таблиця 3

Коефіцієнт народжуваності в обласних центрах.

Місто	Народжень на 1000 осіб (2012)
Луцьк	13.9
Ужгород	12.4
Рівне	12.3
Сімферополь	11.8
Київ	11.7
Житомир	11.7
Хмельницький	11.5
Севастополь	11.2
Вінниця	11.1
Івано-Франківськ	10.8
Львів	10.6
Дніпропетровськ	10.5
Херсон	10.5
Суми	10.3
Чернівці	10.2
Одеса	9.9
Полтава	9.7
Чернігів	9.6
Черкаси	9.4
Миколаїв	9.4
Запоріжжя	9.3
Харків	9.2
Луганськ	9.2
Донецьк	9.0

Коефіцієнт народжуваності в регіонах України (1993 - 2012)

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2012
Україна	12,6	11,4	10,0	9,2	8,4	7,8	8,1	9,0	9,8	11,0	11,1
Автономна Республіка Крим	13,0	10,9	9,3	8,0	7,3	7,3	8,0	9,0	10,1	11,9	12,0
Вінницька область	12,4	11,9	10,7	10,3	9,1	8,4	8,6	9,0	9,6	10,8	10,9
Волинська область	15,3	15,0	13,7	12,5	11,8	11,2	11,1	11,9	13,2	14,8	14,8
Дніпропетровська область	12,3	10,6	9,2	8,0	7,5	7,1	7,7	8,9	9,8	11,0	11,1
Донецька область	10,9	9,4	8,2	7,0	6,6	6,1	6,5	7,6	8,5	9,8	9,7
Житомирська область	12,9	12,8	11,8	10,8	9,8	8,9	8,9	9,8	10,3	11,3	11,7
Закарпатська область	16,8	16,1	13,8	12,8	12,0	11,5	11,3	12,4	13,3	14,7	14,6
Запорізька область	12,4	10,7	9,2	8,1	7,4	7,1	7,7	8,5	9,3	10,3	10,1
Івано-Франківська область	15,5	14,4	13,1	12,2	10,9	10,3	9,9	10,7	11,4	12,3	12,6
Київська область	12,3	11,1	9,9	9,2	7,9	7,3	7,7	9,0	9,9	11,7	12,0
Кіровоградська область	12,6	11,9	10,7	9,6	8,2	7,9	8,0	8,6	9,2	10,2	10,7
Луганська область	11,6	10,1	8,4	7,2	6,6	6,2	6,6	7,3	8,3	9,5	9,3
Львівська область	14,0	13,2	11,7	11,1	10,1	9,1	9,2	10,1	10,6	11,3	11,8
Миколаївська область	13,7	12,3	10,7	9,6	8,4	8,0	8,0	9,0	9,7	11,2	11,0
Одеська область	12,6	11,4	10,0	9,2	8,4	8,0	8,6	9,6	10,5	12,0	12,1
Полтавська область	11,8	10,8	9,5	8,8	7,8	7,0	7,1	7,5	8,8	9,7	9,8
Рівненська область	15,8	15,4	14,5	13,2	12,7	11,8	11,5	12,5	13,6	14,8	15,2
Сумська область	11,5	10,5	9,2	8,4	7,7	7,0	6,7	7,2	8,3	9,1	9,1
Тернопільська область	14,2	13,8	12,3	11,5	10,5	9,2	9,2	9,9	10,5	11,3	11,4
Харківська область	11,4	9,8	8,3	7,6	7,1	6,8	7,1	8,0	8,5	9,8	9,8
Херсонська область	14,3	13,0	11,1	9,8	9,1	8,5	8,5	9,1	10,2	11,3	11,2
Хмельницька область	12,9	12,4	11,1	10,6	9,4	8,5	8,5	9,1	9,9	11,0	11,0

	1993	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2011	2012
Черкаська область	12,3	11,4	10,0	9,3	8,3	7,5	7,4	7,7	8,6	9,5	9,7
Чернівецька область	14,8	14,0	12,8	12,1	11,2	10,1	9,8	10,6	11,2	12,2	12,2
Чернігівська область	10,8	9,8	8,8	8,2	7,3	6,9	7,0	7,5	8,1	8,9	9,4
Місто Київ	12,0	9,7	8,1	7,6	7,0	7,3	8,1	9,8	10,4	11,6	11,7
Севастополь (міськрада)	12,5	9,6	7,6	6,9	6,4	7,0	8,1	9,7	10,1	11,0	11,2

Використані джерела

1. Держкомстат України – Чисельність населення, Статистичні дані Держкомстату України – <http://www.ukrstat.com.ua>
2. Стеценко С.Г. Демографічна статистика з основами демографії: Підручник для студ. вищих навч. закл., які навч. за освітньо-проф. програмою бакалавра зі спец. “Економічна статистика”. – К. : Вища школа, 2005. – 416с.
3. Лугінін О.Є., Білоусова С.В. Статистика: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 580 с.
4. Теория статистики: Учебник для вузов /под ред. Громько Г.Л./ Изд. 2-е, перераб., доп. М.: ИНФРА-М, 2009. – 476 с.
5. Адамов С.Ю., Айвазян С.А., Арманд В.А., Бабаян В.А., Богачев В.В. Информатика в статистике: Словарь-справочник. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 207с
6. Бабич К.Е. Социальная статистика: Конспект лекций / Харьковский гос. экономический ун- т. – Х. : ХГЭУ, 2003. – 60с.

Анотація

У статті проведено статистичний аналіз народжуваності та розглянута проблема низької народжуваності в Україні.

Ключові слова: статистичний аналіз, народжуваність, регіон.

Аннотация

В статье проведен статистический анализ рождаемости и рассмотрена проблема низкой рождаемости в Украине.

Ключевые слова: статистический анализ, рождаемость, регион.

Summary

This article presents a statistical analysis of fertility and the problem of low fertility in Ukraine.

Keywords: the statistical analysis, the fertility, regions.

